

Tadeusz Wojewoda

Skarżysko-Kamienna między wojnami (1918–1939) : stan badań

Z Dziejów Regionu i Miasta : rocznik Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego w Skarżysku-Kamiennej 3, 41-50

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Artykuły

Tadeusz Wojewoda
Skarżysko-Kamienna

Skarżysko-Kamienna między wojnami (1918–1939). Stan badań

Dzieje II Rzeczypospolitej to niewątpliwie obszar badawczy w dużym stopniu spenetrowany. Zarazem nie ulega wątpliwości, że szereg kwestii wymaga dalszych badań bądź reinterpretacji. Powyższe stwierdzenie odnosi się do historii „małych ojczyzn” – regionów, skądinąd różnie definiowanych i wyznaczanych, bądź też poszczególnych miast. Także i Skarżyska-Kamiennej.

Okres dwudziestolecia międzywojennego w dziejach najpierw osady, a później miasta nad Kamienną ma szczególne znaczenie. Wystarczy przypomnieć bezprecedensowe tempo rozwoju terytorialnego i wzrost liczby ludności oraz zajęcie znaczącego miejsca na mapie przemysłowej kraju. Jednak badania tego okresu w dziejach Skarżyska-Kamiennej rozpoczęły się stosunkowo późno. Warto tu przypomnieć, że w czasach Polski Ludowej studia regionalistyczne były w znacznej mierze domeną lokalnych stowarzyszeń, te zaś nie zawsze dysponowały potencjałem odpowiednim dla realizacji tego typu zadań¹.

---

¹ Zob. D. Konieczka-Śliwińska, *W poszukiwaniu źródeł współczesnej edukacji regionalnej. Regionalizm polski na przełomie wieków*, [w:] *Toruńskie spotkania dydaktyczne II. Region w edukacji historycznej. Nauka – doradztwo – praktyka*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, A. Wieczorek, Toruń 2005, s. 42-43.

Nie może zatem dziwić fakt, że pierwsza znacząca publikacja, traktująca o różnych aspektach współczesnych przemian gospodarczych, demograficznych, ale też o historii Skarżyska-Kamiennej, była w przeważającej części dziełem pracowników naukowych krakowskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej. Z zawartości tej pracy za przydatne dla badań okresu międzywojennego uznać należy ustalenia zawarte w szkicu Józefa Rella, Stanisława Przondo i Stanisława Cioska, dotyczące kwestii społeczno- gospodarczych. Przemiany w strukturze zatrudnienia mieszkańców Skarżyska-Kamiennej opisała Wiesława Grzelka. Za wstęp do studiów nad przestrzennym rozwojem miasta, także w okresie międzywojennym, posłużyć może artykuł Stefana Witkowskiego².

W latach 80. ukazały się kolejne opracowania dotyczące dziejów miasta. Pierwsze z nich, pióra Jerzego Nowaka³, trudno właściwie traktować jako publikację historyczną. W większym stopniu jest to przewodnik turystyczny, zawierający informacje o położeniu geograficznym, ukształtowaniu terenu, dziejach oraz obiektach turystycznych Skarżyska-Kamiennej. Taka tematyka publikacji jest zresztą zrozumiała, bowiem jako wydawcy figurują Koło Przewodników Świętokrzyskich w Skarżysku-Kamiennej oraz Studenckie Koło Przewodników Świętokrzyskich w Warszawie. Czasom II RP autor poświęcił dwie strony, na których znalazły się dość przypadkowo wybrane informacje dotyczące różnych kwestii, głównie działalności gospodarczej.

Drugie opracowanie, wydane już u schyłku Polski Ludowej (1988 r.), zatytułowane *Osada Kamienna (dziś miasto Skarżysko-Kamienna) w latach I wojny światowej i odzyskania niepodległości*, firmowało Towarzystwo Przyjaciół Miasta Skarżyska-Kamiennej. Autor, Józef Rell, zamieścił w swej publikacji studium poświęcone dziejom osady Kamienna w latach wojny i na progu niepodległości⁴ oraz pokaźny wybór źródeł rozmaitej proveniencji (dokumenty archiwalne, wypisy

---

² *Skarżysko-Kamienna. Studia i materiały*, red. M. Dobrowolska, J. Rejman, T. Zientara, Kraków 1977, wspomniane artykuły to: J. Rell, S. Przondo, S. Ciosk, *Zarys historii gospodarczej i społecznej Skarżyska-Kamiennej*, s. 47-53; W. Grzelka, *Zatrudnienie ludności miasta w gospodarce narodowej*; S. Witkowski, *Plany rozwoju przestrzennego miasta i ich realizacja*, s. 85-86.

³ J. Nowak, *Skarżysko-Kamienna i okolice*, Warszawa – Skarżysko-Kamienna 1985.

⁴ J. Rell, *Osada Kamienna – w okresie I wojny światowej, odzyskania niepodległości i pierwszych powojennych lat (1914-1922)*, [w:] *Osada Kamienna*, s. 9-24.

z opracowań, notatki prasowe, wspomnienia i relacje, fragmenty powieści L. Wudzkiego *Jutro będzie lepiej*). We wstępie autor pisze, iż chciał w ten sposób uczcić „tę wielką rocznicę [70. – T.W.]) ODZYSKANIA NIEPODLEGŁOŚCI oraz wszystkich bojowników o wolność, a przede wszystkim żołnierzy legionów polskich i odrodzonego wojska polskiego pod dowództwem Józefa Piłsudskiego”⁵. Bezspornie zasługą J. Rella jest wprowadzenie szeregu źródeł dotyczących dziejów Skarżyska do obiegu naukowego, choć ich dobór i sposób uporządkowania budzą pewne zastrzeżenia. Jeśli zaś chodzi o wspomniane studium, należy je oceniać dwójako. Podkreślić należy jego pionierski charakter, dzięki czemu ustalenia J. Rella przez wiele lat były kanwą okolicznościowych wystąpień, uczniowskich referatów, etc. Zarazem nie można nie dostrzec błędów merytorycznych i uchybień warsztatowych tego tekstu. Najbardziej razi nadmierne eksponowanie nurtu lewicowego, istotnego ale przecież znajdującego przeciwwagę w postaci silnej prawicy. Niektóre opinie (np. o dominującej w mieście pozycji piłsudczyków przed 1926 r.) nie znajdują żadnego uzasadnienia w faktach. Wśród przypisów można znaleźć i taki, w którym autor odwołuje się do „wiedzy historycznej” zawartej w broszurze Miejskiego Komitetu Frontu Narodowego z 1954 r. (str. 27, przyp. 33). Podobne przykłady można mnożyć. Podsumowując powtórzyć należy raz jeszcze: *Osada Kamienna* to praca istotna przede wszystkim jako punkt odniesienia dla dalszych badań nad międzywojennymi dziejami miasta.

Z publikacji lat 80. odnotować należy artykuł Wiktora Leszkiewicza, o Państwowej Fabryce Amunicji zamieszczony w broszurze „Nad Kamienną”⁶. Autor w oparciu o kwerendę przeprowadzoną w Centralnym Archiwum Wojskowym przedstawił historię największego przedsiębiorstwa przemysłowego międzywojennego Skarżyska, koncentrując uwagę na ekonomicznych i technicznych aspektach funkcjonowania PFA. Dostrzegął zarazem konieczność prowadzenia dalszych

---

⁵ Przy okazji warto przypomnieć, że 70. rocznica odzyskania niepodległości obchodzona była – po raz pierwszy w Polsce Ludowej – bardzo uroczystie. Ukazało się wiele publikacji, odbywały się liczne sesje naukowe i popularnonaukowe, wyemitowano pamiątkową monetę z wizerunkiem J. Piłsudskiego.

⁶ W. Leszkiewicz, *Państwowa Fabryka Amunicji w Skarżysku w l. 1927–1939*, [w:] „Nad Kamienną” 2/86, Starachowice–Ostrowiec–Skarżysko 1986. Broszurę wydały: Towarzystwo Przyjaciół Starachowic, Towarzystwo Miłośników Ostrowca Świętokrzyskiego i Towarzystwo Miłośników Skarżyska-Kamiennej.

badan, bowiem w zakonczaniu artykulu podkreślił, iż „Omawiając historię [...] fabryki amunicji w Skarżysku trudno jest pominąć sprawę: zatrudnienia, płac, budownictwa mieszkaniowego i rozwoju Ośrodków Służby Zdrowia. Każdy z wymienionych tematów wymaga odrębnego potraktowania”⁷.

Dekada lat 90. ubiegłego stulecia zapoczątkowała nowy etap w rozwoju regionalizmu, który „staje się współcześnie ofensywnym ruchem na rzecz aktywnego współtworzenia i włączenia wartości regionalnych przede wszystkim w kulturę narodową”⁸. W Skarżysku, borykającym się z negatywnymi skutkami transformacji, nie nastąpiło wprawdzie wówczas – jeszcze – ożywienie w duchu regionalizmu. Tym niemniej nowe uwarunkowania, także polityczne, ułatwiały podejmowanie badań nad najnowszą historią miasta, i co bardzo istotne, stwarzały możliwość publikowania rezultatów tychże badań. Czasami impulsem do wydania publikacji stawały się obchody rocznic ważnych dla społeczności lokalnej. I tak 70. rocznica uzyskania przez Skarżysko praw miejskich uczczona została m.in. wydaniem zbioru artykułów poświęconych historii miasta i regionu⁹. Publikacja ta, choć edytorsko skromna, jest bardzo istotną pozycją w dorobku lokalnej historiografii, poszerzającą znacząco wiedzę również o międzywojennym Skarżysku. Jacek Wijaczka przebliżył *Nadanie praw miejskich i rozwój terytorialny Skarżyska-Kamiennej w okresie międzywojennym*. Opracowanie powyższe było tak naprawdę pierwszym omawiającym wymienione w tytule zagadnienia w oparciu o solidną kwerendę źródłową. Do tego tematu po dziesięciu latach wrócił Krzysztof Zemela, którego publikacja zawiera szereg nowych, ważnych ustaleń dotyczących pierwszych lat niepodległości¹⁰. Natomiast o wpływie, jaki na rozwój przestrzenny miasta wywarł przemysł zbrojeniowy, traktuje artykuł Bogusława Bluma¹¹.

---

⁷ Ibid., s. 39.

⁸ D. Konieczka-Śliwińska, *W poszukiwaniu źródeł*, s. 44.

⁹ *Szkice do historii. Skarżysko-Kamienna, Skarżysko-Kamienna 1993*.

¹⁰ K. Zemela, *Skarżysko-Kamienna – nadanie praw miejskich*, Skarżysko-Kamienna 2003.

¹¹ B. Blum, *Miastotwórcza rola przemysłu zbrojeniowego w okręgu radomskim przed powstaniem COP*, [w:] *Centralny Okręg Przemysłowy. Infrastruktura – produkcja – procesy miastotwórcze*, red. S. Piątkowski, Radom 2005.

We wspomnianym wcześniej zbiorze znalazła się praca *Przemiany społeczno-gospodarcze w Skarżysku-Kamiennej w okresie Drugiej Rzeczypospolitej* autorstwa Mieczysława B. Markowskiego. Bez wątpienia tekst kieleckiego badacza to lektura obowiązkowa dla każdego, kto zajmuje się historią Skarżyska lat 1918–1939. Zarówno zróżnicowana baza źródłowa, jak i wnikliwa analiza problemu czynią artykuł modelowym przykładem regionalistyki wysokiej próby. Z publikacji dotyczących tematyki gospodarczej odnotować należy ponadto opracowania dotyczące zakładów zbrojeniowych, energetycznych i kolei. Pierwszą kwestią zajęli się Zbigniew Kotarba i Jerzy Krauze. Natomiast Robert Kasiak opracował monografię Zakładów Energetycznych Okręgu Radomsko-Kieleckiego, powołanych do życia w okresie międzywojennym, a mających swoją siedzibę w Skarżysku. Z kolei J. Krauze opisał funkcjonowanie skarżyskiego węzła PKP. Wymienione prace przynoszą dużą porcję materiału informacyjnego, gorzej natomiast prezentują się od strony warsztatowej¹².

Analizując przemiany społeczne sięgnąć należy do pracy M. B. Markowskiego, dotyczącej położenia robotników, oraz rozprawy Elżbiety Słabińskiej na temat inteligencji prowincjonalnej w województwie kieleckim¹³. Pierwsza ze wspomnianych pozycji zawiera m.in. interesujące porównania płac robotników skarżyskich z dochodami robotników innych ośrodków przemysłowych.

W przedwojennym Skarżysku Żydzi stanowili około 15% ogółu ludności. Dzieje tej społeczności zostały w małym tylko stopniu opisane. Garść informacji o jej losach i dokonaniach zawiera książka Adama Penkalli¹⁴. Krótki materiał o skarżyskich Żydach znajdziemy w pracy Krzysztofa Urbańskiego na temat małych gmin żydowskich w województwie kieleckim¹⁵.

---

¹² Z. Kotarba, *1924–2004 Monografia Zakładów Metalowych MESKO S.A.*, Skarżysko-Kamienna 2004; J. Krauze, *Zakłady zbrojeniowe m. Skarżyska Kamiennej w latach 1923–1939*, wyd. II uzupełnione, Warszawa 2007; R. Kasiak, *Monografia Zakładów Energetycznych Okręgu Radomsko-Kieleckiego*, Kielce 1998; J. Krauze, *1918–1945*, [w:] M. Medyński, J. Krauze, *Miasto kolejarzy nad Kamienną*, Skarżysko-Kamienna 2007.

¹³ M. B. Markowski, *Robotnicy przemysłowi w województwie kieleckim 1918–1939*, Warszawa 1980; E. Słabińska, *Inteligencja na prowincji kieleckiej w latach 1918–1939*, Kielce 2004.

¹⁴ A. Penkalla, *Żydowskie ślady w województwie kieleckim i radomskim*, Radom 1992.

¹⁵ K. Urbański, *Gminy żydowskie małe w województwie kieleckim w okresie międzywojennym*, Kielce 2006 (o Skarżysku-Kamiennej s. 197–202).

Niewiele uwagi poświęcono dotąd aktywności politycznej mieszkańców miasta. Stosunkowo najwięcej wiadomo na temat partii lewicowych. Ich działalność w skali przedwojennego województwa kieleckiego przebadali Józef Ławnik i Marek Przeniosło¹⁶.

Wkładem mieszkańców Kielecczyzny w obronę zagrożonej niepodległości zajął się M. B. Markowski¹⁷. Niektóre aspekty funkcjonowania lokalnej społeczności, odnoszące się do obszaru polityki, przedstawił autor niniejszego opracowania w dwóch artykułach¹⁸. Zaznaczyć natomiast należy, że brak jest całościowego spojrzenia na życie polityczne miasta w latach 1918–1939.

Dorobek minionych dwudziestu lat obejmuje szereg publikacji dotyczących dziejów skarżyskiej oświaty. W krótkim odstępie czasu ukazały się aż dwie książki dotyczące historii najstarszej w mieście szkoły średniej, obecnego II Liceum Ogólnokształcącego im. A. Mickiewicza. Chronologicznie pierwsza praca J. Rella była, według deklaracji autora zawartej w tytule, zarysem dziejów szkoły, siłą rzeczy więc nie wyczerpywała tematu¹⁹. Zadanie to zostało zrealizowane za sprawą monografii wydanej z okazji 80-lecia tej zasłużonej dla miasta i regionu placówki. Formalnie książka była dziełem zespołowym, jednak większość tekstów, także i o międzywojennej historii szkoły,

---

¹⁶ J. Ławnik, *Działalność Komunistycznej Partii Polski w województwie kieleckim w latach 1926–1938*, Kielce 1994 (osobliwością pracy jest apologetyczny wobec komunistów ton, szczególnie uderzający we wstępie); idem, *Polska Partia Socjalistyczna w województwie kieleckim w latach 1918–1939 w świetle materiałów administracji państwowej. Stan organizacyjny*, Kielce 1996 (szczególnie wiele uwagi poświęcono skarżyskiej organizacji PPS); M. Przeniosło, *Ruch „wywrotowy” w województwie kieleckim 1918–1926*, Kielce 1995.

¹⁷ M. B. Markowski, *Spółczesność województwa kieleckiego wobec wojny polsko-bolszewickiej 1919–1920*, Kielce 1998.

¹⁸ T. Wojewoda, *Między polityką a samoorganizacją społeczności lokalnej. Organizacje społeczne w Skarżysku-Kamiennej w okresie międzywojennym*, „Znad Kamiennej” 1; idem, *Samorząd terytorialny Skarżyska-Kamiennej w okresie międzywojennym*, [w:] „Z dziejów miasta i regionu. Rocznik Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego w Skarżysku-Kamiennej” 1, 2010, red. T. Wojewoda, Skarżysko-Kamienna 2010.

¹⁹ Zob. J. Rell, *Zarys historii Koedukacyjnego Gimnazjum im. Augusta Witkowskiego*, Skarżysko-Kamienna 1993. Dziejom szkoły autor poświęcił także artykuł zamieszczony w „Przeglądzie Historyczno-Oświatowym” (*Zarys historii Liceum Ogólnokształcącego im. A. Mickiewicza, dawniej Prywatnego Koedukacyjnego Gimnazjum i Liceum im. A. Witkowskiego*, 1994, nr 3-4, s. 201-217).

przygotował K. Zemęła²⁰. Do historii oświaty autor ten wracał jeszcze kilkakrotnie. Jego kolejna publikacja dotyczyła zespołu szkół ekonomicznych, których początki sięgają czasów międzywojnia²¹. Ważnym uzupełnieniem wiedzy o przeszłości skarżyskiej oświaty pierwszych lat niepodległości jest również artykuł tegoż autora poświęcony Komisji Szkolnej Komitetu Obywatelskiego²². W ostatnich latach szkolnictwem powszechnym w omawianym okresie zajmował się autor niniejszego opracowania²³. Można zatem zauważyć, że problematyka związana z funkcjonowaniem edukacji w Skarżysku należy do zagadnień najlepiej przebadanych. Bez wątplenia dla autorów piszących na ten temat ułatwieniem był pokaźny zasób zachowanych archiwaliów²⁴.

Kolejny obszar badawczy obejmuje dzieje Kościoła i wspólnot parafialnych na terenie miasta. Jako cenne źródło, przynoszące szereg informacji na temat parafii Najświętszego Serca Jezusowego, należy traktować kalendarz, opracowany w 1930 r. przez ks. Stanisława Koprowskiego²⁵. Gruntowne studium dotyczące dziejów diecezji sandomierskiej, do której należało Skarżysko, przygotował ks. Bogdan Stanaszek²⁶. Natomiast pierwsza opublikowana monografia o dziejach

---

²⁰ *Dzieje Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Mickiewicza d. Augusta Witkowskiego. Księga jubileuszowa 1915–1995*, red. A. Massalski, Skarżysko-Kamienna 1995.

²¹ *Dzieje Szkół Ekonomicznych w Skarżysku-Kamiennej 1927–1997*, red. K. Zemęła, Skarżysko-Kamienna 1997.

²² K. Zemęła, *Komisja Szkolna Komitetu Obywatelskiego w Kamiennej 1917–1924*, „Znad Kamiennej” 1, 2007. Wartość tej, jak i zresztą wszystkich innych publikacji zamieszczonych w serii „Znad Kamiennej”, obniżają faktyczny brak redakcji oraz liczne usterki edytorskie.

²³ Dzieje Publicznej Szkoły Powszechnej nr 4 przedstawione zostały w *Powstaniu i pierwszych latach funkcjonowania szkoły (do 1939 r.)*, [w:] *80 lat dobrej szkoły. Szkoła Podstawowa i Liceum Ogólnokształcące im. J. Słowackiego w Skarżysku-Kamiennej*, red. T. Wojewoda, Skarżysko 2006. Funkcjonowaniu oświaty powszechnej w II RP poświęcony został szkic: *Szkoły powszechne w Skarżysku-Kamiennej w okresie międzywojennym*, [w:] *Skarżysko-Kamienna. Panorama dziejów miasta*, Skarżysko-Kamienna 2011.

²⁴ Do 2011 r. przechowywane były one w Archiwum Państwowym w Starachowicach, obecnie znajdują się w Archiwum Państwowym w Kielcach. Zachowały się akta dotyczące historii 5 szkół powszechnych, Liceum i Gimnazjum im. A. Witkowskiego oraz szkoły handlowej.

²⁵ S. Koprowski, *Kalendarz katolicki parafii Kamienna na 1930 r.*, Radom [1930].

²⁶ B. Stanaszek, *Duchowieństwo diecezji sandomierskiej w latach 1918–1939*, Lublin 1999. (Praca zawiera sporo informacji dotyczących duchowieństwa i parafii w Skarżysku-Kamiennej).

Kościół w mieście, autorstwa K. Zemęły, dotyczy klasztoru i parafii franciszkanów. Dla badaczy czasów II RP istotna jest charakterystyka życia religijnego w parafii NSJ w latach 30., przedstawiona w oparciu o zróżnicowaną bazę źródłową²⁷. Odnotować należy także bogaty źródłowo artykuł M. Medyńskiego, traktujący o zmianach sieci parafialnej na terenie miasta²⁸.

Kwestie kultury i życia codziennego mieszkańców miasta nie znalazły dotąd odpowiedniego odzwierciedlenia w publikacjach. Najistotniejszym opracowaniem z tego zakresu jest artykuł M. Medyńskiego na temat przedwojennej prasy skarżyskiej, porządkujący, a niekiedy weryfikujący ustalenia zawarte w dotychczasowej literaturze przedmiotu²⁹. Mniejszą wagę, głównie ze względu na niedostatki warsztatowe ale i nieścisłości, ma publikacja J. Krauzego o kinach skarżyskich³⁰.

Z historią miasta spłoty się losy wielu wybitnych postaci. Kilka z nich doczekało się biograficznych opracowań. Najwięcej uwagi poświęcono życiu i działalności ks. Włodzimierza Sedlaka, wybitnego uczonego często podkreślającego swoje związki z miastem. W 100. rocznicę urodzin twórcy bioelektroniki ukazał się obszerny zbiór materiałów, z których część dotyczy jego dzieciństwa i młodości związanej z międzywojennym Skarżyskiem. Naukowego opracowania tej kwestii podjął się z dobrym rezultatem K. Zemęła³¹. Z miastem nad Kamienną łączy się też działalność innej, ważnej dla polskiego Kościoła postaci – ks. Kazimierza Sykulskiego. Z okazji jego beatyfikacji, dokonanej w 1999 r. przez Jana Pawła II, ukazała się publikacja zawierająca

---

²⁷ K. Zemęła, *Klasztor i parafia OO. Franciszkanów w Skarżysku-Kamiennej. 1937–1957–2007*, Skarżysko-Kamienna 2007.

²⁸ M. Medyński, *Rozwój sieci parafialnej na terenie miasta od XVII w. do 1939 r.*, „Znad Kamiennej”, 2007, str. 67–81.

²⁹ M. Medyński, *Wydawnictwa ciągłe (periodyczne) Skarżyska-Kamiennej do 1939 r.*, [w:] *Z dziejów miasta*; wcześniej na temat skarżyskiej prasy pisał M. Adamczyk, *Prasa Kielecczyzny – tradycje i współczesność*, Warszawa 1987 oraz *Cztery epoki prasy Kielecczyzny 1811–1956*, Kraków–Kielce 1991.

³⁰ J. Krauze, „Znad Kamiennej”, 2009; praca ma wprowadzający w błąd podtytuł: *Informator*.

³¹ *Ksiądz Profesor Włodzimierz Sedlak „...sercem skarżyszczanin. W 100-lecie urodzin*”, red. R. Sowa, Skarżysko-Kamienna 2011; K. Zemęła, *Gimnazjalne lata profesora Włodzimierza Sedlaka*, „Znad Kamiennej” 2, 2009.

również skarżyskie wątki³². Kolejne opracowanie K. Zemęły poświęcone zostało Andrzejowi Bałtruszajtisowi. Z pewnością ten „pionier skarżyskiej oświaty i orędownik nadania praw miejskich Kamiennej” to postać godna upamiętnienia, co też w oparciu o zróżnicowaną bazę źródłową uczynił autor³³. Nie sposób wreszcie pominąć obszernego zbioru biogramów, przybliżającego sylwetki znaczących i zasłużonych mieszkańców miasta. Większa ich część dotyczy osób, których aktywność przypadła na okres międzywojenny³⁴. Publikacja ta winna mieć swą kontynuację, bowiem szereg ważnych postaci (np. wieloletni kierownicy skarżyskich szkół powszechnych w II RP) nie zostało uwzględnionych.

Przedstawiony powyżej zarys stanu badań dotyczących międzywojennego Skarżyska pozwala na sformułowanie szeregu wniosków i postulatów badawczych. Po pierwsze, dorobek historiografii w zakresie analizowanego tematu, szczególnie w wymiarze ilościowym, prezentuje się nieźle. Zwłaszcza w ostatnich latach ukazało się szereg wartościowych publikacji. Można więc stwierdzić, że aktualny stan wiedzy o ważnym dla miasta okresie 1918–1939 umożliwia podjęcie próby stworzenia syntezy dotyczącej lokalnych dziejów³⁵. Nie oznacza to jednak, że naukową penetrację okresu II RP w regionie skarżyskim uznać należy za zakończoną. Wiele do zrobienia zostało w zakresie problematyki związanej z przemianami struktury społecznej. Na swojego autora czeka historia skarżyskich Żydów. Konieczne są również

---

³² *Życie, dzieło, męczeństwo ks. Kazimierza Sykulskiego*, red. K. Zemęła i G. Miernik, Skarżysko-Kamienna 1999.

³³ K. Zemęła, *Andrzej Bałtruszajtis – działacz społeczny i oświatowy*, [w:] „Między Wisłą a Pilicą. Studia i materiały historyczne”, t. 4, red. G. Miernik, Kielce 2003; idem, *Andrzej Bałtruszajtis. Rzecz o pionierze skarżyskiej oświaty i orędowniku nadania praw miejskich Kamiennej*, Skarżysko-Kamienna 2005.

³⁴ *Skarżyski słownik biograficzny*, red. K. Zemęła, Skarżysko-Kamienna 2008.

³⁵ W latach 1996–1997 na łamach „Ostrej Bramy nad Kamienną”, tygodnik Sanktuarium Matki Bożej Ostrobramskiej w Skarżysku-Kamiennej, w kilkudziesięciu odcinkach publikowana była praca J. Rella dotycząca dziejów miasta. Część odcinków opatrzone tytułem *Zarys dziejów miasta Skarżyska-Kamiennej*, inne zaś – *Zarys historii*; numeracja odcinków, początkowo prowadzona przy użyciu cyfr rzymskich po pewnym czasie zostaje zamieniona na porządek cyfrowy arabski. Autor publikując pracę wprowadzie popularną, ale mającą charakter syntezy, nie powołuje się na żadne źródła. Szereg informacji trzeba uznać za nieprecyzyjne bądź nawet nieprawdziwe. Powyższe wady oraz brak jakiegokolwiek uporządkowania materiału nie pozwalają uznać tej publikacji za udaną.

dalsze studia nad życiem politycznym i kulturalnym w szczególnej, miejskiej mikroskali. Zapewne też warto podjąć badania porównawcze, zestawiając dzieje międzywojennego Skarżyska z przemianami, które stały się udziałem np. sąsiednich Starachowic, miasta wyróżniającego się ciekawą ścieżką rozwojową.

Skarżysko-Kamienna in between the world wars (1918-1939). Research analysis

The twenty year time span between the world wars is of considerable importance for the settlement and the town by the Kamienna river. The unprecedented territory development rate, population increase and vital industry potential in the country mark its significance. However, the research on the history of Skarżysko-Kamienna between the world wars had been initiated relatively late. Not much has been said about the political activity of the citizens or of the political life of town during 1918-1939. The issues of culture as well as the everyday life in town have not been extensively discussed in literature on the subject yet. There has been much left for research on the social structure and its changes. The history of the Jews of Skarżysko also awaits analysis. It is also essential to undertake the research on the political and cultural life in town as such. It would be worthwhile to conduct comparative research comparing the history of in between world wars Skarżysko to the nearby towns, like Starachowice and the changes it experienced.

Translated by
Magdalena Kardyś